

כ"ח אב תשע"ט
29 אוגוסט 2019
מס' חוזר: 2/2019

הנדון: תדריך לביצוע בדיקות סינון לראייה לתלמיד

תת יחידה מפיצה: הסיעוד בבריאות הציבור והמחלקה לאם לילד ולמתבגר
מילות מפתח: בדיקת סקר ראייה, אמבליופיה, מיופיה, שירות בריאות לתלמיד

1. מטרה:

בדיקת סקר ראייה מיועדת לאיתור תלמידים, שמצב ראייתם עלול להגביל את תפקודם והישגיהם החינוכיים כתוצאה מליקוי בראייה.

2. מועד תחולה: 01.09.2019

3. קישור לחוזר:

חוזר זה מבטל חוזר ראש שירותי בריאות הציבור מס' 19/2014 מיום 14.9.2014 וחוזר מס' 17/2014 מיום 19.8.2014 בנושא "תדריך לביצוע בדיקת סקר ראייה לתלמידים בבתי הספר".

4. רקע:

חוש הראייה חשוב ביותר לתפקוד האופטימאלי של האדם ולמיצוי מרבי של הפוטנציאל התפקודי שלו. ההשלכות של ליקויי בחדות ראייה או מצב של עין עצלה יכולים להוות קושי ברכישת מיומנויות למידה, רמת הישגים נמוכה של קריאה וכתיבה, עייפות כתוצאה ממאמץ העיניים וקושי בתפקוד הפיזי והחברתי.

גילוי מוקדם של ליקויי ראייה יאפשר את אבחון הליקוי וטיפול בו ובכך למנוע את ההשלכות האפשריות שלו שצוינו לעיל.

בדיקת סקר ראייה של כיתה א' מומלצת לביצוע במועד סמוך לכניסת הילד לבית הספר, כדי לאפשר איתור עין עצלה בטווח העליון (גילאים 5-6 ש') ולטיפול במצב זה.

סימוכין: 413698819

סימוכין מדעיים :

– 2014 AAPOS Techniques for Pediatric Vision Screening

המלצות האיגוד האמריקאית לרפואת עיניים לילדים ועין עצלה [לקישור לחץ כאן](#)

5. חלות הנוהל:

- א. אחיות העובדות בשירות בריאות לתלמיד, בעלות הכשרה לביצוע בדיקות סקר ראייה לתלמידים.
- ב. אופטומטריסטים בעלי רישיון והדרכה לעבודה בשירות בריאות התלמיד.
- ג. מפעיל שירות בריאות התלמיד.

6. אוכלוסיית היעד:

- 6.1 תלמידי כיתות א' ו- ח'.
- 6.2 השלמת בדיקות לתלמידים יש לבצע במהלך שנת הלימודים. במידה ולא בוצעה, יש להשלים בשנה עוקבת (תלמידי כיתות ב' ו-ט').
- 6.3 לא מועמדים לבדיקה-
 - 6.3.1 תלמידים המאובחנים עם ליקוי בראייה. להורים לתלמיד שאינו מועמד לבדיקה בשל ליקוי ראייה תשלח הודעה שהתלמיד לא נבדק בבית הספר והמלצה לבצע מעקב ראייה אחת לשנה אצל הגורם המטפל.
 - 6.3.2 תלמידי חינוך המיוחד. תלמידים אלה נבדקים לקראת הגעתם לועדת השמה, ולפני כניסתם למערכת החינוך המיוחד עם הנחיות למעקב בהתאם. מומלץ כי תוצאות האבחון יועברו ע"י ההורים לעיון צוות בריאות התלמיד ולתיעוד ברשומת התלמיד.
 - 6.3.3 תלמידים עם תיעוד של בדיקת ראייה בשנה אחרונה. יש לתעד את תוצאות הבדיקה ברשומת התלמיד.

7. הגדרות:

חדות ראייה: יכולת העין לזהות פרטים בגדלים שונים. ככל שהעין מזהה פריטים קטנים יותר, כך חדות הראייה טובה יותר.

לוחות ראייה: הינם כלים למדידת חדות ראייה שעברו תיקוף. יש לוחות שבהם סימנים שונים כגון: מספרים, אותיות, הסימנים מסודרים בשורות בגודל הולך ויורד משורה לשורה, מלמעלה כלפי מטה. לצידו השורות נמצאים מספרים המציינים דרגות חדות הראייה.

שורת סף: השורה המבטא את חדות הראייה הצפויה על פי גיל, אותה נדרש התלמיד לראות.

בדיקת שורה קריטית: בדיקת שורת הסף בלבד

עין עצלה (אמבליופיה): ירידה בחדות ראייה של עין אחת שאינה ברת תיקון ושאינה נובעת מלקות מבנית בעין.

8. השיטה:

8.1 תנאים פיזיים מקדימים לביצוע הבדיקה:

- 8.1.1 באחריות הבודק לתאם עם הנהלת ביי"ס את מועד ביצוע הבדיקה ולוודא קיום חדר מתאים ליום הבדיקה בבית הספר (כמפורט בסעיפים הבאים).
- 8.1.2 הכנת החדר לבדיקה ע"י קביעת המרחק בין מיקום הילד הנבדק לבין לוח הבדיקה, בהתאם לסוג הלוח, כפי הרשום על לוח הבדיקה.
- 8.1.3 הבדיקה תבוצע בחדר מואר היטב, יש לוודא שהתאורה אינה מסנוורת את הנבדק
- 8.1.4 התלמיד ייבדק בישיבה.
- 8.1.5 הלוח יוצב בגובה המתאים לעיני התלמיד.
- 8.1.6 הבדיקה תעשה תוך שמירה על פרטיות התלמיד.

8.2 כלי הבדיקה:

- 8.2.1 לוחות ראייה יש להשתמש בלוחות ראייה של 6 מ' או 5 מ' או 4 מ' או 3 מ', הכוללים שורה של, 6/9, 5/7.5 או 4/6 או 3/4.75 לפחות ולוודא כי התלמיד יכול לזהות הסימנים בלוח.
לוחות המתאימים לישראל הם:
 - לכתות א': לוח מתוקף HOTV, סימני LEA, או לוח מספרים של LEA.
 - לכתות ח': לוח מספרים סנלן או לוח מספרים LEA.
- 8.2.2 ניתן להשתמש בלוח לבדיקת שורה קריטית מותאם גיל
- 8.2.3 לוח הבדיקה יהיה במצב תקין וללא ציפוי מבריק.
- 8.2.4 הבדיקה תעשה עבור כל עין בנפרד תוך כיסוי מלא ולא לוחץ של העין הלא נבדקת.
- 8.2.5 האמצעים האפשריים לכיסוי העין:
 - מתקן דמוי משקפיים החוסם עין אחת (דמוי מסיכה מוחזק על מקל), אשר ניתן להעביר מיד ליד לכיסוי העין השניה (spectacle occluder).
 - שני זוגות משקפיים: זוג משקפיים אחד שבו העדשה הימנית אטומה וזוג שני, בו העדשה השמאלית אטומה. העדשות האטומות עשויות מחומר בלתי חדיר לקרני אור. הצדדים הלא אטומים יהיו ללא עדשה.
 - קונוס או כוס נייר העשוי בריסטול או נייר אטום, ואשר אינו לוחץ על העין.
 - אין לכסות את העין בעזרת כף יד.
- 8.2.6 יש לנקות את האמצעי לכיסוי עין באלכוהול 70% בין תלמיד לתלמיד.

8.3 תהליך הבדיקה

- 8.3.1 עם ההודעה על המועד המתוכנן לביצוע הבדיקה תשלח להורים ולמחנכת רשימה של סימנים המחשידים לליקוי ראייה (נספח 1).
- 8.3.2 טרם הבדיקה הבודק יברר אם התלמיד מועמד לבדיקה, הצהרת הבריאות ואם התקבל דווח מההורה על חשש לליקוי ראייה.
- 8.3.3 לפני הבדיקה יש לשאול את המחנכת אם יש תלמידים עבורם קיים חשש לליקוי ראייה על פי הסימנים המצויינים בנספח 1.
- 8.3.4 לפני הבדיקה יינתן הסבר לכל תלמידי הכיתה הנבדקת על מטרתה וחשיבותה וכן אופן ביצוע הבדיקה ומניעת סיכונים להיפגעות בעיניים (ראה דוגמא להמלצות בנספח 3).
- 8.3.5 יש לבצע את הבדיקה לכלל התלמידים המועמדים.
- 8.3.6 טרם הבדיקה יש לוודא שהתלמיד מבין את הוראות הבודק ומכיר את המספרים / הסימנים על הלוח.
- 8.3.7 תשאול התלמיד אודות סממנים היכולים להעיד על לקות ראייה (נספח 2).
- 8.3.8 הבודק יסתכל על מבנה העיניים ותנוחת הראש ויתעד ברשומה ממצאים נוספים (נספח 2).
- 8.3.9 יש לבדוק כל עין בנפרד.
- 8.3.10 אין לאפשר לתלמיד לצמצם את עיניו כדי למקד את המבט בעת ביצוע הבדיקה.

8.3.11 הבדיקה

- התלמיד יתבקש לקרוא את הסימן הראשון מהשורה העליונה בלוח החל מלמעלה כלפי מטה כאשר העין שאינה נבדקת מכוסה כנדרש (לפי סעיף 8.2.5).
- בדיקת העין השנייה תבוצע באותו אופן אך יש לבקש מהילד להתחיל לקרוא את הסימן מהצד השני של השורה.
- כאשר התלמיד אינו מזהה סימן בראש השורה יש לחזור ולבדוק את הסימנים בשורה הקודמת ולבקשו לקרוא את הסימנים בשורה. במידה וזיהה יותר ממחצית מהסימנים בשורה יש להמשיך לשורה הבאה ולבקשו לקרוא את הסימנים בשורה הבאה.
- שימוש בלוח שורה קריטית מותאם גיל: בלוח לבדיקת שורה קריטית מותאם גיל, מוצגת לתלמיד רק שורת הסף אותה הוא מתבקש לקרוא. התלמיד יתבקש לזהות יותר ממחצית מהסימנים בשורה. בדיקת העין השנייה תבוצע באותו אופן אך יש לבקש מהילד להתחיל לקרוא את הסימנים מהצד השני של השורה.

8.4 פירוש ממצאי הבדיקה

8.4.1 קביעת תוצאות הבדיקה תיעשה על פי השורה התחתונה ביותר בלוח אותה קרא הנבדק.

8.4.2 הקריטריונים לעמידה בדרישות הבדיקה נקבעים על פי גיל התלמיד ומפורטים בנספח 4.

הקריטריונים הם :

תלמידי כיתה א :

לתלמיד בגיל 4-5 שנים : מזהה את יותר ממחצית הסימנים בשורה 6/12 או מקבילותיה (5/10 או 4/8 או 3/6) בשתי העיניים.

לתלמיד בגיל 6-7 שנים : מזהה את יותר ממחצית הסימנים בשורה 6/9 או מקבילותיה (5/7.5 או 4/6 או 3/4.75) בשתי העיניים.

לתלמיד כיתה ח' : מזהה יותר ממחצית הסימנים בשורת 6/6 או מקבילותיה (5/5 או 4/4 או 3/3) בשתי העיניים.

כל תוצאה אחרת יש להפנות לבירור מצב הראייה.

8.4.3 יש להפנות תלמיד עם סממנים של לקות ראייה להמשך בירור גם אם תוצאות בדיקת סקר ראייה תקינות.

8.5 תיעוד

8.5.1 תוצאת בדיקת הסקר, הסימנים המחשידים והפניה שנמסרה לפי הצורך תתועד ברשומת הבריאות הממוחשבת של התלמיד וברשומון הכיתתי.

8.5.2 יש לתעד תוצאה של כל עין בנפרד.

8.5.3 תוצאת הבדיקה תירשם בשבר הכולל מונה ומכנה. המונה מבטא את מרחק הנבדק מהלוח (במטרים) על פי סוג הלוח. המכנה מבטא את השורה התחתונה ביותר בה הנבדק זיהה נכון לפי קריטריונים הנדרשים.

8.5.4 יש לתעד כל בדיקה נוספת המתבצעת במסגרת הסיקור.

8.6 דיוח ומעקב

8.6.1 יש להסביר לתלמיד בהתאם לגילו את ממצאי הבדיקה ואם יש צורך בהמשך מעקב רפואי.

8.6.2 דיווח להורים על ביצוע הבדיקה ותוצאותיה, יישלח באמצעות התלמידים ויכלול: שם התלמיד, תאריך ביצוע הבדיקה, תוצאות הבדיקה תוך ציון חדות הראייה המספרי ופירושו כתקין/ לא תקין. תלמיד שביצע את הבדיקה ותוצאותיה היו לא תקינות יופנה לבדיקת ראייה ולהמשך בירור בקופה המבטחת אצל רופא עיניים או רופא עיניים לילדים. מצ"ב המלצה לנוסח מכתב להורה על ממצאי בדיקת סקר ראייה (נספח 5).

8.6.3 בסיום הבדיקות הבודק יידע את הגורם החינוכי הרלוונטי (כגון מחנכת, מנהל ביי"ס), לגבי התלמידים שהופנו להמשך בירור עקב חשד לליקוי ראייה.

8.6.4 יש לייעץ למורה להושיב את התלמיד, אשר הופנה לבירור נוסף, במקום מתאים עד לקבלת תוצאות האבחון.

8.6.5 אחות בית הספר או מבצע הבדיקה אחראים לביצוע מעקב אחר תוצאות האבחון של התלמידים, אשר הופנו להמשך בירור, עד חודשיים מתאריך ההפניה. ממצאי המעקב יתועדו ברשומת הבריאות של התלמיד וברשומה המרוכזת הכיתתית.

9. אחריות ליישום, בקרה ואכיפה:

- 9.1 אחראים ליישום- ספקי שירות בריאות התלמיד באמצעות אחיות בתי הספר ו/או אופטומטריסטים.
- 9.2 בקרה ואכיפה- משרד הבריאות מבצע בקרה על שירות בריאות התלמיד באמצעות לשכות הבריאות המחוזיות ומטה שירותי בריאות הציבור.

בכבוד רב,

פרופ' סיגל סדצקי
ראש שרותי בריאות הציבור

נספח 1: מכתב הודעה להורים לפני הבדיקה:

להורי התלמיד/ה

שלום רב,

הנדון: הודעה לפני בדיקת סקר ראייה

הריני להודיעכם, כי בימים הקרובים תיערך לילדכם בדיקת סקר ראייה, כחלק מהבדיקות המבוצעות בבית הספר עפ"י נוהל משרד הבריאות.

מטרת הבדיקה לאתר תלמידים עם חשד לליקוי ראייה, העלול להגביל את תפקודם והישגיהם החינוכיים.

לידיעתכם, ישנם סימנים העלולים להחשיד שקיים ליקוי ראייה. הסימנים הם:

- הטיית ראש.
- מכסה או עוצם עין אחת בזמן קריאה או צפייה בלוח.
- צמצום עיניים או קימוט מצח בזמן צפייה במטרה רחוקה.
- החזקת פריטים בתנוחה יוצאת דופן.
- התקרבות לאובייקט הנצפה.

במקרה שזיהיתם אחד הסימנים האלה אצל ילדכם אנא דווחו לאחות ביה"ס. מומלץ לקחתו לרופא עיניים לבדיקה.

בכבוד רב,

אחות בית הספר

נספח 2: שאלון הבודק

תלונות/ טענות- לתשאול התלמיד

- עיניים כואבות בזמן קריאה
- טשטוש מטרות קרובות או רחוקות
- מילים זזות או "קופצות" בזמן קריאה
- ראייה כפולה
- קושי בקריאה מהלוח
- קושי בראיית חפצים קרובים
- אחר: _____

הסתכלות הבודק בעת ביצוע הבדיקה כולל מבנה העיניים

- הטיית ראש
- צמצום עיניים או קימוט מצח בזמן צפייה במטרה רחוקה
- רושם של פזילה אחת העיניים פונה לכיוון האף או לכיוון האוזן
- אישונים או עיניים בגדלים שונים
- צניחת עפעפיים
- עיניים מצועפות או מעורפלות
- אחר: _____

נספח 3: דוגמא להמלצות למניעת היפגעות עיניים

- העיניים שלך הם החלון למוח שלך : שמור עליהם
- לך, אל תרוץ כאשר אתה מחזיק חפץ חד כמו מספריים, עטים, עפרונות, סרגלים
- המנע ממשחק עם אקדחים, חץ וקשת, זיקוקים
- תאיר את החדר היטב כאשר אתה קורא.
- אין להסתכל ישירות אל השמש
- חבוש קסדה כאשר אתה רוכב על אופניים, משחק בגלגליות או קורקינט
- לא להתקרב לאנשים העובדים בגינה עם מכסחת דשא.
- ספר להורים אם מפריעים לך העיניים

מומלץ לעבור בדיקת ראייה תקופתית אצל רופא עיניים

נספח 4: ערכי סף עובר לבדיקות סקר עיניים

גיל שערך זה או טוב ממנו נחשב עובר	מרחק לביצוע הבדיקה 3 מ'	מרחק לביצוע הבדיקה 4 מ'	מרחק לביצוע הבדיקה 5 מ'	מרחק לביצוע הבדיקה 6 מ'
4-5 שנים	3/6	4/8	5/10	6/12
6-7 שנים	3/4.75	4/6	5/7.5	6/9
8 שנים ואילך	3/3	4/4	5/5	6/6

נספח 5 :

תאריך: _____

לכבוד הורי התלמיד/ה _____ כיתה _____

שלום רב,

הנדון: הודעה על ממצאי בדיקת סקר ראייה

הריני להודיעכם, כי ילדכם נבדק בבדיקת סקר ראייה, כחלק משירות בריאות לתלמיד של משרד הבריאות.

ממצאי הבדיקה:

עין ימין: _____

עין שמאל: _____

ממצאים נוספים: _____

תוצאת הבדיקה תקינה

נדרש המשך בירור אצל רופא עיניים או רופא עיניים לילדים, מומלץ להצטייד בטופס זה

ילדכם אינו נבדק בשל ליקוי ראייה ידוע, מומלץ לבצע מעקב אצל רופא עיניים אחת לשנה

נבקשכם ליידע את אחות בית הספר אודות תוצאות בדיקת רופא העיניים.

בכבוד רב,

חתימה _____

שם אחות _____